

İmparator Traianus ile Bithynia Valisi Genç Plinius'un Mektuplarında Yer Alan Bayındırlık Faaliyetlerine Göre Roma'nın Anadolu'daki Yönetim Anlayışı

Roman's Management Understanding in Anatolia According to Public Works in the Letters of Emperor Trajan and Bithynia Governor Plinius the Younger

Ercüment YILDIRIM

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Kahramanmaraş-Türkiye
e-mail: neshali@gmail.com

Geliş Tarihi/Received: 1.5.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 14.6.2023

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Ercüment Yıldırım
neshali@gmail.com

Atrif /Cite:
Yıldırım, E. (2023). İmparator Traianus ile Bithynia Valisi Genç Plinius'un Mektuplarında Yer Alan Bayındırlık Faaliyetlerine Göre Roma'nın Anadolu'daki Yönetim Anlayışı. *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 109-117.

Öz

İmparatorluk döneminde Roma'nın idari merkezleri olan eyaletlerin yönetimi Senatus ile imparator arasında paylaşılmıştır. Bazı eyaletler, Roma Senatusu tarafından idare edilirken bazıları imparatorlar tarafından atanan valiler tarafından yönetilmiştir. Valiler tarafından idare edilen bu eyaletlerde son söz daima imparatora ait olmuştur. Genç Plinius'un valilik yaptığı Bithynia Eyaleti de İmparator Traianus'un yönetimine bağlanmıştır. Genç Plinius, pek çok konuda İmparator Traianus'a danışmak için mektup göndermiş ve bu mektuplar günümüze ulaşmıştır. Anadolu'da Roma yönetim anlayışı ile ilgili birinci elden kayıtlar olan bu mektupların bir kısmı Bithynia Eyaleti'ndeki bayındırlık faaliyetlerini içermektedir. İmparator Traianus da bu mektuplara ayrıntılı cevaplar vermiştir. Traianus'un vermiş olduğu cevaplar genelde Roma'nın; özelde imparatorların Anadolu'daki yönetim anlayışı hakkında bilgiler içermektedir. Bu çalışma, Roma İmparatorluğu'nun Anadolu'da yaklaşık beş yüzyıl süren hâkimiyeti boyunca oluşan yönetim anlayışını, birinci elden kaynak kabul edilen İmparator Traianus ve Eyalet Valisi Genç Plinius arasındaki mektuplardaki bilgilendirmeler üzerinden açıklamayı amaçlamaktadır. Bu mektuplaşmalar, dönemin Roma dünyasına ait siyasi, dini ve mali birçok konuyu içermesine rağmen çalışmamız, bayındırlık faaliyetleri ile sınırlandırılmış biçimde Roma devlet idaresinin nasıl yürütüldüğünü ortaya koymayı hedeflemiştir.

Anahtar Kelimeler: Roma, Bithynia, Traianus, Genç Plinius

Abstract

During the imperial period, the administration of the provinces, which were the administrative centers of Rome, was shared between the senate and the emperor. Some provinces were administered by the Roman Senate, while others were administered by governors appointed by the emperors. The last word always belonged to the emperor in these provinces which were administered by governors. The Province of Bithynia, where Pliny the Younger was the governor, was also attached to Emperor Trajan. Pliny the Younger sent letters to the Emperor Trajan to consult on many issues, and these letters have survived to the present day. Some of these letters, which are first-hand records about the Roman administration in Anatolia, include the public works in the Province of Bithynia. Emperor Trajan also gave detailed answers to these letters. The answers given by Trajan generally contain information about the management understanding of Roman special emperors in Anatolia. This study aims to explain the understanding of the administration that emerged during the domination of the Roman Empire in Anatolia, which lasted for about seven centuries, through the information in the letters between Emperor Traianus and the Provincial Governor Plinius the Younger, which is accepted as a first-hand source. Although these correspondences contain many political, religious and financial issues belonging to the Roman world of the period, our study has tried to reveal how the Roman state administration was carried out, limited to public works.

Keywords: Rome, Bithynia, Trajan, Pliny the Younger

This article checked by

Content of this journal is licensed under a
Creative Commons Attribution-
Noncommercial 4.0 International License.

Giriş

İnsanlık tarihine yön verecek bir şehir devleti olarak ortaya çıkan Roma, krallık ve cumhuriyet idareleri ile yaklaşık beş yüzyıl yönetildikten sonra İÖ 27 yılında Augustus'un (MÖ 27-MS 14) emri altında imparatorluk dönemine girmiştir. İmparatorluk döneminde Roma'nın idari mekanizmasının temel parçaları olan eyaletlerin yönetimi Senatus ile imparator arasında paylaşılmıştır. Özellikle isyan çıkma ihtimali bulunan ve düşman bölgelerine yakın eyaletlerin yönetimi imparatora verilirken uzun süreden beri Roma hâkimiyeti altında kalarak Romalılaştırmış eyaletlerin idaresi Senatus'a bırakılmıştır. Augustus'tan Traianus'a kadar geçen sürede yönetimde imparatorlar, Roma'nın yeni idari sistemini sağlamlaştırmaya yönelik faaliyetler uygulamış ve eyalet valileri ile iletişimi devam ettirerek yönetim sorunlarını çözmeye çalışmışlardır. Ayrıca imparatorlar, asli vazifeleri olarak görülen "yeni topraklar kazanmak" için birçok sefer düzenlenmiştir. Yüzyıllar boyunca düzenlenen bu seferlerin sonucunda Roma en geniş sınırlarına İmparator Traianus (MS 98-117) döneminde ulaşmıştır. İmparator Traianus ünlü Doğu Seferi (MS 115) ile Parth Krallığı'nın başkenti Ktesiphon'u ele geçirmiş ve Roma'nın sınırlarını Atlas Okyanusu'ndan Basra Körfezi'ne kadar ulaştırmıştır (Bennett, 1997: 179-199; Burton, 2004: 311-342; Taşdöner, 2017: 49-54; Sherwin-White, 1977: 62-75; Longden, 1931: 1-35; David, 1950: 491-515).

İmparator Traianus'un yönetimde kaldığı süre Roma İmparatorluk Dönemi'nin parlak çağlarından biri olarak kabul edilmektedir. İmparator Traianus, askeri başarıları kadar yürüttüğü hayır işleri ile de anılmıştır. Yoksul çiftçilerin borçlarını ödemiş, yoksul çocuklara yardım etmiştir. Bu işleri yürütürken eyalet yöneticilerinin kullanması için büyük maddi kaynaklar ayırmıştır. Kendisi de Provincia Hispania'da (İspanya Eyaleti) doğmuş olan İmparator Traianus, eyaletlerde yaşayan insanların ekonomik sıkıntılarının çözülmesi durumunda Roma'ya daha bağlı olacaklarını ve iç isyanların azalacağını düşünmekteydi. İmparator Traianus, isyanları bastırmak için asker beslemek yerine isyan edebilecek insanların karınlarını tok tutmanın daha kolay bir yöntem olduğu kanaatindeydi. Böylece Roma yasalarının eksiksiz biçimde tüm Roma coğrafyasında uygulanabileceğine inanmaktaydı. Eyaletlerin yönetimlerinin başarıları ile ilgili beklentileri olan İmparator Traianus, Anadolu'nun kuzeybatı bölgesini kapsayan Provincia Bithynia'ya (Bithynia Eyaleti) Genç Plinius'u İS 111 yılında vali atayarak; eyaletin yönetim sorunlarını ve mali problemlerini çözmesini beklemiş olmalıdır (Roche, 2002: 41-60; Den Boer, 1975: 203-212; Shochat, 1985: 317-336; Waters, 1969: 385-405; Bowersock, 1973: 133-140).

Genç Plinius olarak tanınan Plinius Minor'un tam ismi "Gaius Plinius Caecilius Secundus" olup yaklaşık İS 61-113 yılları arasında yaşamıştır. Roma'nın bürokrat üst sınıfına mensup olan dayısının evlat edinip yanında büyüttüğü Genç Plinius, iyi bir eğitim almış ve edebiyat konusunda kendisini yetiştirmiş bir Romalı olarak tanınmaktadır. İS 79 yılında Vezüv Yanardağı'nın patlaması sonucunda hayatını kaybeden dayısından Genç Plinius'a büyük miktarda maddi miras kalmıştır. Genç Plinius, erken yaşlarda başladığı avukatlık mesleği ile Roma'da ün kazanmış ve sonrasında birçok kamu mesleğinde görev almıştır. Hayatının ilk dönemlerinde başladığı hızlı yükseliş yürüttüğü bir soruşturma esnasında İmparator Domitianus'un, (MS 81-96) Genç Plinius'a güveninin sarsılması ile duraklamıştır. İmparator Domitianus'un ölümü sonrasında, önce Kamu Hazinesi memurluğuna sonra consüllüğe yükselmiştir. Bu görevlerde başarı gösteren ve İmparator Traianus'un güvenini kazanan Genç Plinius, Bithynia Eyaleti'nin proconsulü yani eyalet valisi olmuştur (De Cesare, 1967: 37-38; Sturunk, 2012: 178-192; Benek, 2016: 83-96; Andrews, 1938: 143-154; McDermott, 1971: 84-94).

Bithynia Eyaleti'nin Proconsullüğüne İS 111 yılında başlamış ve İS 113 yılına kadar sürdürmüş olan Genç Plinius, mektuplar vasıtası ile yapmış olduğu işler hakkındaki bilgileri imparatora aktarırken, İmparator Traianus da yapılmasını istediklerini mektuplar yine mektuplar aracılığı ile iletmiştir. Bu mektuplar, Genç Plinius'un farklı konulardaki mektuplar içeren dokuz kitabına ilaveten onuncu kitap olarak günümüze ulaşmıştır (Jones, 2001: 31-48; Manolaraki, 2008: 374-394; Hammond, 1938: 115-140).

Genç Plinius'un idare etmek için görevlendirildiği bölge Bithynia Kralı III. Nicomedes'in ölümünden sonra, İÖ 73 yılında Roma'nın bir eyaletine dönüştürülmüştür. Bithynia Eyaleti olarak isimlendirilen bölge genel olarak Hellen konuşan halklardan ve Hellen kültürünü yaşatan kentlerden oluşmaktadır. Prusa (Bursa), Myrleia

(Mudanya), Kios (Gemlik), Nicaea (İzmit), Nicomedia (Astakos, İzmit), Khalkedon (İstanbul'un Anadolu Yakası ile Kadıköy) ve Herakleia Pontica (Karadeniz Ereğlisi) Bithynia Eyaleti'nin sınırları içerisinde bulunan önemli kentleridir. Bu kentler, buldukları konum itibariyle tarımsal üretim bakımından zengin ve gelişmiş kentler olmalarına rağmen iyi yönetilmedikleri için büyük mali sorunlar yaşamaktaydı. Genç Plinius, Ephesus (Efes) üzerinden Anadolu'ya varmış sonrasında kuzeye doğru ilerleyip Pergamon'a ve nihayetinde Prusa (Bursa) üzerinden, Bithynia'ya İS 17 Ekim 111 tarihinde ulaşmıştır. Görev yaptığı iki yıl boyunca en fazla yerel yönetimin sorunları ve kamu maliyesinde yaşanan sıkıntılar ile ilgilenmiştir (Levick, 1979: 119-131; Noreña, 2007: 239-277; Sherwin-White, 1962: 114-125; Coleman, 2012: 189-238).

Bu çalışma, Roma İmparatorluğu'nun Anadolu'da yaklaşık beş yüzyıl süren hakimiyeti boyunca oluşan yönetim anlayışını, birinci elden kaynak kabul edilen İmparator Traianus ve Eyalet Valisi Genç Plinius arasındaki mektuplardaki bilgilendirmeler üzerinden açıklamayı amaçlamaktadır. Bu mektuplaşmalar, dönemin Roma dünyasına ait siyasi, dini ve mali birçok konuyu içermesine rağmen çalışmamız, bayındırlık faaliyetleri ile sınırlandırılmış biçimde Roma devlet idaresinin nasıl yürütüldüğünü ortaya koymayı hedeflemiştir.

Mektuplar ve Bayındırlık Faaliyetleri

Yazının ilk kullanıldığı Mısır ve Mezopotamya coğrafyalarında en temel amaçlar kayıt tutma ve bir emri uzak bölgelere deşışmeden ulaştırma olmuştur. Mezopotamya ve Mısır'da ilk bölgesel devletler kurulduktan sonra krallar, emri altındaki bölgesel yöneticilerden aldıkları yazılı raporlara cevap niteliğinde emirnameler yazdırmışlardır. Zamanla oluşan bürokrasi sınıfı tarafından yürütülen iç ve dış yazışma geleneği bölgesel krallıklardan imparatorluklara miras kalmıştır. Roma, kendisinden önceki hiçbir krallığın ulaşamadığı geniş bir coğrafyayı idare ederken bürokratik yazışma geleneğini mükemmel bir hale getirmiştir. Bürokratik yazışmaların büyük çoğunluğu önceden sistematize edilmiş bir üslup ile yazılmış; hiyerarşik olarak alttan üste yazılırken rapor vermeyi üstten alta yazılırken emir göndermeyi amaçlamıştır. Fakat İmparator Traianus ile Bithynia Valisi Genç Plinius'un yazışmaları daha samimi bir anlatım içerdiği için stil olarak iki eski dostun mektuplaşmasına benzemektedir. Bu samimi mektuplaşmalarda ele alınan en önemli konulardan biri bayındırlık faaliyetleri olmuştur.

Plinius'tan İmparator Traianus'a: Efendim, Nicomedialılar, bitirmeden bıraktıkları ve hemen yıkılan bir su kemerine 3 milyon 329 bin sestertius harcadılar. Yeniden bir başka kemere iki yüz bin sestertius ödediler. Bu da bitirilmeden bırakılınca, bu kadar büyük bir parayı yok yere harcayanlar suya sahip olmak için yeni bir masrafla karşı karşıya kaldılar. Traianus'tan Plinius'a: Nicomedia kentine su verilmesiyle ilgilenmen gerekir. Gerçekten senin gereken dikkatle bu işi başaracağına inanıyorum. Ancak şu da çok kesin ki, aynı dikkati, Nicomedialıların şimdiye değin büyük paralar harcamış olmasının kimlerin suçu olduğunu araştırmaya vermelisin; böylece aralarında anlaşp su kemerlerine başlamaktan yılmasınlar ve yarım bırakmasınlar. Bu nedenle, doğrusunu öğrendiğin şeylerden beni de haberdar et. (Pliny the Younger. Letters II, 37-38; Plinius, 1999: 30-31).

Plinius'tan Traianus'a bayındırlık çalışmaları ile ilgili gönderilen mektuplardan biri İzmit kentinin temiz su problemi ile ilgilidir. Bithynia Kralı I. Nikomedes tarafından kurulan ve kralın ismi ile anılan Nicomedia kenti, bayındırlık açısından Kuzeybatı Anadolu'nun en güzel kentlerinden biridir. Nicomedia'ya zaman içerisinde diğer bölgelerden insanlar gelip yerleşmeye başlayınca nüfusu artan kent için temiz su sıkıntısı ortaya çıkmıştır. Şehir mühendisliği açısından oldukça ilerlemiş olan Romalılar, kentlere yakın ve daha yüksek rakımlı yerlerde bulunan su kaynaklarından alınan temiz suları, kapalı kanallar ve pişmiş topraktan yapılan borular aracılığı ile uzak mesafelere ulaştırabilmekteydiler. Suyun ilerlemesi için yerçekimi gücünü kullanan mühendisler açısından asıl sorun vadileri aşmak olmuştur. Vadileri aşmak için belirli bir eğim ile yapılmış olan su kemerleri kullanılmıştır. Fakat suyun iletimi ile ilgili diğer inşa faaliyetlerine kıyasla su kemeri yapımı daha maliyetli olmuş ve daha fazla teknik bilgi gerektirmiştir. Mektupta görüldüğü üzere büyük ihtimalle teknik bilginin eksikliğinden dolayı bir su kemeri yıkılmış diğeri ekonomik nedenlerden dolayı bitirilememiştir. Vali Genç Plinius, ne yapması gerektiğini sormuş ve imparator ise her ne olursa olsun şehre su verilmesi işinin

tamamlanması gerektiğini belirtmiştir.

Roma devlet idaresi anlayışında çoğunlukla Romalı vatandaşların yaşadığı şehirlerin bayındırlık faaliyetlerinin tamamlanmasına önem verilmiştir. Taşradaki insanların basit yaşamlarına devam etmesi Roma için çok önemli görülmezken imparatorluğun gücünü gösteren şehirlerin düzenine muazzam derecede dikkat edilmiştir. Bu durumun temelinde Roma'ya karşı başlayabilecek bir isyanın ancak şehirler üzerinden yayılabileceği düşüncesi ile iktisadi gelişmişliğin şehirlerde oluşması bulunmaktadır.

Plinius'tan İmparator Traianus'a: Efendim, Sinopelilerin suyu eksiktir; iyi ve bol suyun 16 mil uzaktan getirilebileceği anlaşılıyor. Bununla birlikte, kaynaktan 1000 adımdan biraz fazla uzaklıktaki kuşkulu gözüken yumuşak yer yapısının su tesislerini taşıyıp taşıyamayacağı az bir masrafla keşfini emrettim. Efendim, suya çok ihtiyaç duyan koloninin sağlığı ve görünümünün güzelliği açısından böyle bir eseri onaylarsan, çabalarımızla toplanacak para eksik olmayacaktır. Traianus'tan Plinius'a: Çok aziz Secundus, suyunu taşıyıp taşıyamayacağından kuşku duyduğun yeri başladığın gibi incele. Kent, bu eseri kendi olanaklarıyla gerçekleştirebilecekse, mali kaynaklar sağlandığına göre, en çok da sağlığı ve güzel görünümü için, su götürülmesi gerekli olan kentin Sinope'den başkası olamayacağından hiç kuşku duymuyorum. (Pliny the Younger. Letters II, 90-91.; Plinius, 1999: 94).

İmparator Traianus'a Plinius'tan gelen şehirlere su sağlama ile ilgili bir diğer mektup Karadeniz'in kıyı kentlerinden olan modern Sinop ile alakalıdır. Plinius, şehrin su ihtiyacının tam olarak giderilemediğinden bahsettikten sonra on altı mil uzaklıktaki bir kaynaktan su getirilebileceğinden bahsetmektedir. Fakat suyun iletilirken geçilecek bir bölgenin yumuşak toprak yapısı nedeniyle üzerine inşa edilecek yapıları taşımaması durumunda Nicomedia kentinde olduğu gibi bir yıkım olmasından endişe etmektedirler. Bu endişeye rağmen su ihtiyacının öneminden dolayı bu riske girmek için gereken paranın da toplandığı belirtilmektedir. Roma kentlerinde, bayındırlık faaliyetlerinin yürütülmesi için şehrin ileri gelen zenginlerinden gönüllülük esası ile yardım toplandığı gibi şehirdeki Roma vatandaşlarının da kent hazinesine belirli miktarda para verdiği bilinmektedir. Parası kent ahalisi tarafından ödenmesine rağmen bayındırlık faaliyetleri için Senatus'dan veya İmparator'dan izin alınması gerekmektedir. Bu nedenle Plinius bu mektubu imparatora göndermişti. İmparator Traianus, cevaben yazdığı mektupta halkın sağlığı ve şehrin güzelliği için muhakkak suretle suyun ulaştırılması gerektiğini ve Plinius'a da güvendiğini belirtmiştir.

Plinius'tan İmparator Traianus'a: Efendim, zarif ve süslü kent Amastris'in (Günümüzde Amasra) başlıca yapıları arasında çok güzel ve aynı zamanda çok uzun bir cadde vardır. Caddenin tüm kenarı boyunca, adına bakılırsa bir nehir ama gerçekte çok kirli olan bir lağım uzanır; lağım, son derece pis görünüşüyle utanç verici olmasının yanında, iğrenç kokusuyla da sağlığa zararlıdır. Sağlık açısından olduğu kadar, görünüm açısından da bu yerin örtülmesi doğru olacaktır; izin verirsen bu yapılacaktır, çabalarım, bu kadar büyük ve gerekli bir eser için para eksik olmayacaktır. Traianus'tan Plinius'a: Çok aziz Secundus'um, Amastris kenti boyunca akan o su, örtülmediği sürece sağlığa zararlı olarsa, örtülmesi yerindedir. Bu çalışma için gerekli paranın sağlanması yolunda çaba göstereceğinden eminim. (Pliny the Younger. Letters II, 89-99; Plinius, 1999: 55).

Roma kentlerinin en büyük sorunlarından biri temiz su sağlanması iken diğeri kirli suyun uzaklaştırılması olmuştur. Plinius'un bu mektubu Karadeniz kıyısında limana sahip olan en önemli Roma kentlerinden biri olan (Amastris) Amasra'daki kirli su problemi ile ilgili olmuştur. Roma'nın imparatorluk çağına kadar geçen sürede bu kadar çok sayıda şehir kurulmadığı gibi bu kadar çok sayıda insan da bir arada yaşamamıştır. Roma üst sınıfına mensup insanlar, yaşamış oldukları kentlerin güzelliği ile övünürken, kentlerin daha bayındır hale gelmesi için de çalışmışlardır. Muhtemelen Amasra kentinin ileri gelen Roma vatandaşlarının Vali Plinius'a ilettikleri bu istek uygun bulunup izin için imparatora mektup yazılmıştır. Mektupta eskiden bir dere olan fakat evlerden gelen pis suların akıtılması ile lağım dönüşen yerin üstünün kapatılması istenmektedir. Bu isteğin hem sağlık hem de şehir güzelliği açısından önemli olduğu belirtilmektedir. Romalılar temiz su kullanımının ve kirli sular ile temastan kaçınmanın hijyenik yaşama yol açtığını ve bunun da hastalıklardan uzak kalmalarına neden olduğunu bilmekteydiler. Beslenme ve hijyene dikkat eden üst sınıf Roma vatandaşlarının ortalama ömür

sürelerinin yükseldiği bilinmektedir. İmparator Traianus, lağıma dönüşen derenin kapatılması isteğini olumlu bulmuş ve gereken paranın gönderileceğini belirtmiştir.

Plinius'tan İmparator Traianus'a: Efendim, Nicaea'daki, büyük bir kısmı inşa edilmiş ama yarım bırakılmış bir tiyatro için, işittiğime göre, (çünkü bu yapı hakkında gerekli araştırma yapılmadı) on milyon sestertius'tan fazla harcandı; korkarım, boşu boşuna. Çünkü ya yerin nemli ve yumuşak ya da taşların ince ve kolay ufalanabilir olmasından ötürü, bina kocaman çatlaklarla ayrılıyor ve esniyor; bu yapının tamamlanması mı, bırakılması mı ya da tamamen yok edilmesi mi gerektiği konusu, hiç şüphesiz, dikkate değer bir olgudur. (...) Claudiopolis halkı da dağın tam dibindeki çukur alan üzerine geniş bir hamamı dikmekten çok, batırıyor; bunu da onlara fazladan verme lütfunda bulunduğu senatorların kendi senatuslarına girişlerinde ödediğin paradan ya da benim zorlamalarım sonucu ödedikleri paralardan sağlıyor. Traianus'tan Plinius'a: Nicaealılar tarafından başlamış olan tiyatroyla ilgili ne yapılması gerektiğini en iyi şekilde gözden geçirecek ve buna karar verecek olan kişi, halihazırda bu konunun içinde olan sensin. Bana, senin kararından haberdar olmam yeterli olacak. (...) Claudiopolislileri, yazdığın gibi, pek uygun olmayan bir yerde inşa ettikleri hamamlarıyla ilgili olarak nasıl ikna edeceğine sen karar vereceksin. (Pliny the Younger. Letters II, 39-40; Plinius, 1999: 31-32).

Plinius'un iki farklı konuyu topladığı mektubun ilk bölümü inşası devam etmesine rağmen teknik nedenlerle problem yaşanan bir tiyatro; ikinci bölümü ise yanlış yere yapıldığı için toprağa gömülen bir hamam ile ilgilidir. Roma inşaat mühendisliği günümüze kadar ayakta kalmayı başaran Roma Collesium'u gibi devasa yapıları inşa etme becerisine sahip olmasına rağmen her zaman ön görülebilir olmayan zemin seçimi konusunda hatalara düşebilmekteydi. Mektupta bahsedilen tiyatro uygun bir yere inşa edilmediği için yıkılma tehlikesine maruz kalmıştır. Roma'da bu tarz yanlışlıkların cezai sorumluluğunun olduğu bilinmektedir. Yapan kişi bu cezai sorumluluğu üstlense dahi inşaata izin veren imparatorluk görevlileri de ceza alabilmekteydi. Mektubun ikinci kısmında bahsedilen toprağa batan hamam için yeni seçeneklerden bahsedilmemektedir. Büyük ihtimal ile hamam için şehir içerisinde bir başka uygun alan bulunamadığından hamamın yapımı için ısrar edilmektedir. Daha önce mektupta belirtildiği üzere Roma döneminde insanlar kişisel temizliğe önem verdikleri için hamamlar oldukça rağbet edilen yapılar olmuştur. Bu sebeple Niceea ahalisi hamamın yapımının hızlandırılmasını Vali Plinius'tan rica etmiş olmalıdır.

Plinius'tan İmparator Traianus'a: Efendim, Nicomedialılar benim buraya gelişimden önce, eski foruma ek olarak bir yenisinin yapımına başladılar; bunun bir köşesinde Mater Magna'ya adanmış, çok eski bir tapınak bulunuyor; bunun ya onarılması ya da başka bir yere taşınması gerekiyor; özellikle, şimdi yükselmekte olan yapıdan daha yüksek olmasından ötürü. Ben bu tapınağa ilişkin bir yasanın olup olmadığını araştırırken, bunların adak adama âdetlerinin bizimkinden farklı olduğunu öğrendim. Bu yüzden, Efendim, kendisiyle ilgili bir yasa olmayan bu tapınağın dine bir zarar getirmeden, nakledilebileceğini düşünüp düşünemeyeceğini dikkate al. Yoksa din bir engel oluşturmuyorsa, her şey çok uygundur. Traianus'tan Plinius'a: Sevgili Plinius, dinsel bir kaygı duymaksızın, yerin durumu bunu gerektiriyorsa, Tanrıların Anası'na adanan tapınağı daha uygun bir yere taşı. Tapınak adanması ile ilgili bir yasanın bulunmaması seni kaygılandırmasın; çünkü yabancı bir kentin zemini, bizim töremizce belirlenen tapınak adama biçimine uygun olmayabilir. (Pliny the Younger. Letters II, 49-50; Plinius, 1999: 35-36).

Bithynia Eyalet Valisi Genç Plinius'un karşılaştığı en karmaşık bayındırlık sorunlarından biri bu mektupta anlatılan olay olmalıdır. Mektuba göre; Nicomedia ahalisi ihtimalle şehrin nüfusunun artmasından dolayı şehrin ticari işlerinin yapıldığı Forum bölgesine ek yeni bir alanı da Forum olarak düzenlemek istemişlerdir. Fakat bu alanın bir köşesinde Mater Magna'ya ait bir tapınak bulunmaktaydı. Romalıların Mater Magna olarak isimlendirdikleri "Ana Tanrıça" figürü Çatalhöyük'ten itibaren Anadolu halkının inanç hayatında büyük öneme sahipti. Hatta Phryg (Frig) krallığında Kybele ismi ile baş tanrılık yaptığından dolayı büyük saygı görmekteydi. Valilik yaptığı bölgedeki halkın dini hissiyatı konusunda geniş bilgiye sahip olmayan Genç Plinius, binyıllardır bölgede tapınım gören bu tanrıçanın tapınağı için yanlış bir davranışta bulunmaktan çekinmiş olmalıdır. Roma yönetim anlayışında tüm inançlara karşı saygılı bir yaklaşım izlenmiştir. Bu nedenle Genç Plinius, öncelikle yerel halk ile görüşmüş ve sonrasında imparatora durumu anlatan mektubu yazmış olmalıdır. Plinius'un

mektubuna cevap yazan İmparator Traianus, Romalıların alışılmış dini gerekliliklerinden farklı adetler olabileceğini göz önüne alınmalı gerektiğini belirtmiştir.

Plinius'tan İmparator Traianus'a: Nicomedia'da çıkan çok büyük bir yangın, birçok özel mülkü ve iki kamu yapısını, Gerusia ve Isis Tapınağı'nı (her ne kadar bu iki yapı, bir caddenin iki ayrı tarafında bulunuyorsa da) yerle bir etti. Yangının daha geniş bir alana yayılmış olmasına, önce şiddetli bir rüzgâr, sonra da bu kadar büyük bir felaket karşısında, eminim, kımıldamadan ve istiflerini bozmadan seyirci gibi duran insanların uyuşukluğu neden oldu. Ayrıca, kentte su çekmeye yarayan ne bir makine ne bir tulumba ne de bir yangın söndürücü araç vardı. Ama, bu araçlar, ben uyarıda bulunur bulunmaz hazırlanacak. Efendim, yüz elli kişiden oluşan bir itfaiye teşkilatının kurulması gerektiğini düşünür müsün, bana belirt. Traianus'tan Plinius'a: Birçok başka kentteki örneğe uygun olarak Nicomedia'da bir itfaiye teşkilatı kurulabileceğini düşünüyorsun. (...) Yangını söndürmeye yardımcı olabilecek araçların sağlanması ve mülk sahiplerine, durum gerektirdiğinde halktan da yardım alarak, bunların bizzat kullanılmasının önerilmesi daha yerinde olur. (Pliny the Younger. Letters II, 33-34; Plinius, 1999: 29-30).

Roma dünyasında kalıcılığı sağlamak için yapılmış olan devasa eserlerin en büyük düşmanları, zaman ve yangınlar olmuştur. Roma şehrinde çıkan yangınlardan dolayı oldukça erken bir tarih olan Augustus döneminde itfaiye bölüğünün oluşturulduğu bilinmektedir. Sonrasında birçok kent ya şehir halkından oluşan gönüllülerden veya sürekli silahlı alınmış askerlerden oluşan itfaiye birlikleri kurmuşlardır. Nicomedia kentinin son dönemlerde hızla büyümesi ve bina sayısının artmasından dolayı herhangi bir nedenle çıkan yangınların kolay söndürülemediği anlaşılmaktadır. Günümüz sosyal devlet anlayışında vatandaşların yaşamını güvence altına almak için gereken önlemler imparatorluk tarafından alınmaktadır. Fakat böyle bir bilinç eskiçağ krallıklarında bulunmamasına rağmen Roma, en azından kendi vatandaşları için bu yönetim anlayışına en yakın medeniyet olmuştur.

Plinius'tan İmparator Traianus'a: Efendim, Prusa'da, bağışlanmış olduğun hamamın nerede kurulabileceğini araştırırken, duyduğuma göre, bir zamanlar güzel olduğu halde, şimdilerde harap bir yıkıntı haline gelen bir evin bulunduğu yer hoşuma gitti. Burayı kentin virane görüntüsünü düzeltmek ve hatta kenti hiçbir yapıyı yerinden oynatmadan güzelleştirmek için, ayrıca, zamanla harap olan binaların daha iyi bir konuma kavuşması için seçebiliriz. Traianus'tan Plinius'a: Boş olduğunu yazdığın evle birlikte yıkılan o alanı, hamam yapımı için, Prusalıların kullanımına açabiliriz. (Pliny the Younger. Letters II, 70-71.; Plinius, 1999: 44-45).

Plinius ile Traianus arasındaki mektuplar içerisinde bayındırlık faaliyetlerini içeren bir diğeri günümüz Bursa kentinde, imparatorun yapılması için emir verdiği hamamın yerinin seçilmesi konu olmuştur. Mektuba göre; imparatorun bağışladığı hamamın yeri için araştırma yapmış olan Vali Plinius, yıkık bir evin arazisinin kamulaştırılarak hamamın buraya yapılmasının uygun olacağını imparatora yazmıştır. Traianus ise cevaben yazdığı mektupta bu durumun uygun olduğunu iletmiştir. Tarih boyunca krallıklar, hükmettikleri topraklarda bayındırlık faaliyetleri gerçekleştirerek yönettiklerinin ihtiyaçlarını gidermeye çalışmışlardır. Krallıkların yükseliş dönemleri bayındırlık işlerine önem verdiği zamanlar olurken yıkılış dönemlerinde yeni inşa faaliyetleri durma noktasına gelmiştir. Roma ise binyıllar süren hakimiyet dönemi boyunca yönettiği coğrafyalarda halkın kullanımı için birçok sosyal yapı inşa ettirmeye kesintisiz biçimde devam etmiştir. Özellikle İmparatorluk Dönemi'nde, Anadolu'da her imparator, kendi adını yaşatmak için birçok eser inşa ettirmiştir. Bu eserler içerisinde, kanallar, hamamlar, zafer takları diğerlerine kıyasla daha ön plana çıkmıştır. Bu eserlerin inşa edilmesinin temelinde ise Roma halkının imparatorlarının gücünü bu eserler vasıtasıyla görmesinin istenmesi bulunmaktadır.

Sonuç

İmparator Traianus tarafından Bithynia Valisi olarak atanan Genç Plinius görev yaptığı iki yıl süresince, eyalete bağlı kentlerdeki yönetim bozukluklarının düzeltilmesi, kamu hazinesinin sıkıntılarının çözülmesi ve bayındırlık faaliyetlerinin sürdürülmesi ile yakından ilgilenmiştir. İki yıllık görevi boyunca birçok şehri ziyaret eden Genç Plinius, buradaki insanların sorunlarını dinlemiş ve bunların bir kısmını çözülmesi için mektuplarla

İmparator Traianus'a aktarmıştır. Bu mektuplara göre Roma'nın yasa anlayışı ile hareket etmeye azami dikkat gösteren Plinius, vatandaşların sorunlarının çözümünde kişiler lehine bir tutum izlemekteydi. Fakat eyaletteki kentlerde yaşayan halkın sorunlarının kaynağını onların hesapsız işlere girmesinden ve savurganca harcamalarından kaynaklandığını düşünmekteydi. Bayındırlık sorunlarının ise imar planlarının önceden belirlenmeden gelişigüzel binaların yapılmasından ve yeni yapılmış olanların da bakımsızlıktan eskimesinden kaynaklandığı mektuplardan anlaşılmaktaydı.

Roma'nın Anadolu'daki devlet idaresini bizzat gören ve bunu mektuplarına yansıtan Plinius, sorunların çözümü için öncelikle şehirlerin mali planlamalarının yapılmasının, gelir giderin denkleştirilmesinin ve borçların düzenlenmesinin gerekli olduğunu düşünmekteydi. Halihazırda herhangi bir düşman ile mücadele halinde olmayan bir eyaleti yöneten Genç Plinius, Roma devlet idaresi noktasında hesapsız biçimde bina yapımlarından uzak durulmasına, onarılabilecek durumdaki kamu binalarının yenilenmesinin önemine ve girişilecek olan yeni inşaa faaliyetlerinde ahalinin parasının özenli biçimde harcanmasına dikkat çekmekteydi.

Plinius'un mektuplarından, özelde Roma İmparatoru Traianus'un genelde tüm imparatorların Anadolu'da sergiledikleri yönetim anlayışı ile ilgili tutumları hakkında çıkarımlar yapılabilmektedir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde özellikle Anadolu'nun batısında temel sorunun şehirlerin mali durumlarının iyi idare edilememesinden kaynaklı sosyal problemler olduğu anlaşılmaktadır. Bu sosyal problemleri engellemek için halkın genelinin kullandığı tiyatro, forum ve hamam gibi yapıların inşasına önem verilmiştir. Böylece imparatorluğun kaynakları tüm halkın kullanımına sunulmuştur. Ayrıca halkın ekonomik olarak zayıf kesimi olan fakir aileler ile yetim ve dullar şehir yöneticileri tarafından desteklenerek otorite boşluğu oluşmasına izin verilmemeye çalışılmıştır. Merkezi otoriteye karşı çıkmak ve kamu hazinesinden alınan parayı kötüye kullanmak bu dönemin en ağır suçları olarak görülmüştür.

Kaynaklar

- Andrews, A. C. (1938). "Pliny the Younger, Conformist" *The Classical Journal*, 34(3), 143-154.
- Benek, M. S. (2016). "Genç Plinius'un Anadolu Mektupları Işığında Traianus Döneminde Bithynia Eyalet Yönetimi", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 17(36), 83-96.
- Bennett, J., (1997). *Trajan Optimus Princeps: A Life and Times*, Routledge, London.
- Bowersock, G. W. (1973). "Syria under Vespasian", *The Journal of Roman Studies*, 63, 133-140.
- Coleman, K. M. (2012). "Bureaucratic Language in the Correspondence between Pliny and Trajan", *Transactions of the American Philological Association*, 142(2), 189-238.
- De Cesare, R. (1967). "Pliny the Younger", *The Classical Outlook*, 45(4), 37-38.
- Den Boer, W. (1975). "Trajan's Deification and Hadrian's Succession", *Ancient Society*, 6, 203-212.
- Dürüşken, Ç. (Çev), (1999). *Genç Plinius'un Anadolu Mektupları: 10. Kitap*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Graham, P. B. (2004). "The Roman Imperial State, Provincial Governors and the Public Finances of Provincial Cities, 27 B.C.-A.D. 235", *Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte*, 53(3), 311-342.
- Hammond, M. (1938). "Pliny the Younger's Views on Government" *Harvard Studies in Classical Philology*, 49, 115-140.
- Jones, N. F. (2001). "Pliny the Younger's Vesuvius "Letters" (6.16 and 6.20)", *The Classical World*, 95(1), 31-48.
- Levick, B. (1979). "Pliny in Bithynia--And What Followed", *Greece & Rome*, 26(2), 119-131.
- Longden, R. P. (1931). "Notes on the Parthian Campaigns of Trajan", *The Journal of Roman Studies*, 21, 1-35.
- Magie, D. (1950). *Roman Rule in Asia Minor, to the end of the Third Century After Christ*. Princeton University Press, Princeton.
- Manolaraki, E. (2008). "Political and Rhetorical Seascapes in Pliny's Panegyricus", *Classical Philology*, 103(4), 374-394.
- Mcdermott, W. C. (1971). "Pliny the Younger and Inscriptions", *The Classical World*, 65(3), 84-94.
- Noreña, C. F. (2007). "The Social Economy of Pliny's Correspondence with Trajan", *The American Journal of Philology*, 128(2), 239-277.
- Pliny The Younger, (1969). *Letters*, Volume II: Books 8-10. Panegyricus. Translated by Betty Radice. Loeb Classical Library 59. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Roche, P. A. (2002). "The Public Image of Trajan's Family", *Classical Philology*, 97(1), 41-60.
- Sherwin-White, A. N. (1962). "Trajan's Replies to Pliny: Authorship and Necessity", *The Journal of Roman Studies*, 52, 114-125
- Sherwin-White, A. N. (1977). "Roman Involvement in Anatolia, 167-88 B.C.", *The Journal of Roman Studies*, 67, 62-75.
- Shochat, Y. (1985). "The Change in the Roman Religion at the Time of the Emperor Trajan", *Latomus*, 44(2), 317-336.
- Strunk, T. E. (2012). "Pliny The Pessimist", *Greece & Rome*, 59(2), 178-192.
- Taşdöner, K. (2017). *Anadolu'da Roma Eyaletleri: Augustus Dönemi*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Waters, K. H. (1969). "Traianus Domitiani Continuator", *The American Journal of Philology*, 90(4), 385-405.

Hakem Deęerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek olmadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.